

A háborus irodalom felosztása

Az élet-halálharc leküzdhetetlen nehézségei között néha-néha ideálisabb eszmékkel is foglalkozunk. Itt-ott találunk fejtegetéseket arról, hogy a hosszantartó háboru az élet különböző megnyilvánulásaiban minő hatást gyakorol. Tudósok, filozófusok igyekeznek a fásult közönséget eltéríteni a mindennapi élet gondjaitól és gondolatait ideálisabb eszmekörbe vonni. Talán a könyvkereskedők tudnák a legjobban bizonyítani, hogy a mai viszonyok mellett a publikum milyen keveset foglalkozik az irodalommal, annak bármely válfajával. A közönség irodalmi szükségletét ma, jobban mint valaha, a színház falai között, a sajtóban, a mozivászonon elégíti ki, alig nyúl könyvek után, hiszen könyvek olvasásához sok idő kell, ezt azonban a mai élet nehézségei alig engedik.

A köznép alig veheti igénybe a kizárólag részére létesített könyvtárakat, idejét az élelmiszerboltok előtt való ácsorgás köti le, a középosztály is olyan nehézségekkel küzdök, hogy nem igen jut hat könyvhöz, hacsak kapóra nem jött neki a „leszállított áru, alkalmi könyvvásár“, egyébként luxus neki a könyv és így megelégszik a napisajtó kritikájával. Ki foglalkozik tehát az irodalommal? A be nem vonult, idővel rendelkező egyén, sebesült, beteg katona, korzózó hölgyek és hasonló állásuak. Jobbára előbbieket látogatják a könyvtárakat, az ő kezükben láthatunk könyveket és nyilván ők érnek rá leginkább figyelemmel kísérni a háborus világ-irodalom időnkénti változásait.

A háborus irodalom felosztását helyes mérbe irányította a *Fővárosi Könyvtár*, amikor ed-

dig 5 sorozatban összefoglalta a háborus irodalom műveit. Ezt a felosztást az irodalommal foglalkozók elfogadhatják, mert könnyen áttekinthető, gyorsan tájékozódunk az eddig megjelent művek kvalitása, tartalma, célja és esetleg iránya felől is.

A könyvtár által kiadott sorozat 38—50 részre osztja a háboru alatt megjelent és a háboruval összefüggésben lévő könyveket.

Az első sorozat, amely még 1915-ben jelent meg, még csak 15 részt ismertet. Az első rész a *háborus országokról* szól. Mindenféle nyelven megjelent könyveket sorol fel, amelyek hadviselő államokról szólnak. Ide soroztatja például a „háborus nagyhatalmak“ vagy „die Mächte des Weltkrieges“ című sorozatokat. Sok könyv szól az orosz birodalomról, Lengyelországról, az angol világbirodalomról, francia gyarmatokról, a Balkánról stb.-ről.

A *nemzetiségi kérdés* gazdag szakirodalmat ölel fel. Nincs az a nemzetiségi kérdés a világon, melyről könyv a háboru alatt még nem jelent volna. Nemcsak a közismert irredentizmus, panszlávizmus, latinizmus ismert és ismeretlen könyveit látjuk felsorolva, de találunk könyveket a lengyel, balti, zsidó és ukrainai kérdéstről is. Lehetség a sok közül egyet is felsorolni, mely forrásművül ne szolgálhatna bármelyik kérdés tanulmányozásánál.

Országok szerint elosztva találjuk a *külpolitika* gazdag és változatos irodalmát. Vannak könyvek, amelyek nagy általánosságban tárgyalják a külpolitika fogalmát, különös tekintettel a nagy háborura. Számos könyv címét találjuk az amerikai, balkáni, belgiumi, francia, angol, holland, orosz és skandináv külpolitikát illetőleg. Gazdag

könyvjegyzék van a Monarchia és a Német birodalom külpolitikájáról.

A *békemozgalom* irodalma között feltűnő sok a hollandi könyv, hiszen ott tárgyalhatják a legszabadabban ezt a kérdést. Utána a legtöbb könyvvel szerepel Németország és Anglia.

Külön-külön irodalma van a *nemzetközi jog*-nak, a *semleges államok ügyének*, a *nemzetközi hadijognak*, *tengeri hadijognak* és a *hadifoglyok* ügyének. Francia és angol könyvek a tengeralattjáró háboruról értekeznek, míg a semleges államokról szóló könyvek főleg Belgium neutralitásáról szólnak.

Igen érdekes felosztás a *háboru viszonya egyéb kérdésekhez* című fejezetnek. Itt az érdeklődő megtalálhatja mindazokat a könyveket, amelyek a háboru minden vonatkozását tárgyalják. *Ime: Háboru és sajtó*, számtalan, angol, német és francia könyv; *Háboru és bölcelet*, köztük Haecckel Ernő egyik könyve világháborus gondolatokról; *Háboru és vallás*, ezek szentbeszédnek, hitészónoklatok, lelki vigaszok, de vallástörténeti művek is vannak; *Háboru és kultúra*, számos könyv a háboru befolyásáról a kulturára; gazdag irodalmat mutat a *Háboru lélektanáról* szóló fejezet. Jobbára bölceleti okoskodások a háboruról, annak okairól, előidézéséről. Egy-két példa: Magnus *Hirschfeld* *Kriegspsychologie*, Menzel: *Psychologie des Staates*, Rolland: *Au-dessous de la mêlée*, Turi: *A háboru belülről* nézve stb. A *háboru és népmozgalom* is nagy irodalmat csinált. Valóban egyike a legfontosabb kérdéseknek. Érthető, hogy a *háborus szociálpolitika* is sok könyvet vetett a piacra. A munkáskérdés minden ágazata talán még sohasem váltott ki ak-

kora irodalmi tárgyalást, mint most. Ide tartozik, de a felosztás külön sorolja fel a *szakszervezeti kérdést*, a *lakáskérdést*, (pl. Dernburg: Krieg, Wohnungsfrage und Redkredit), a szocializmust. Ez a kérdés különösképp nagyon van képviselve a könyvpiacra. A *nőkérdés* sok hasznos könyvet produkált (pl. Lindemann Anna: Die Zukunft der Kriegswitwe; Masson: Les femmes et la guerre de 1914.). A magán- és kereskedelmi jog változatos irodalommal rendelkezik. Új irodalmat alkot a *háborus segélyakció*, ami a háború pusztítása nyomában jár. A *rokkantsági kérdés* új könyveket vetett piacra és szélesebb mederben tárgyalja a kérdést, mint a háború előtt és más világításban. Igen sok a magyar könyv, a legtöbb azonban német.

A *háború és iskola* fontos problémát alkot, ez szintén beható vitát idézett elő s így gazdag irodalomra tett szert, főleg az ifjuság neveléséről elmélkedik a legtöbb író, kiemelve a háború hatását az iskolára és a nevelésre általában (pl. Fábrián: A pesti diák háborus élete, Nagy: A háború és a gyermek lelke, Vojtitzky: A háború és nevelés, stb.).

A gazdasági élet egész kihatása meglátszik a háborus irodalmon is. Egészen új kérdések merülnek fel és furakodtak be a gazdasági irodalomba. Így sok könyv nagy általánosságban tárgyalja a *háború és gazdasági élet* vonatkozásait, de, névum pl. a *háborus élelmezési politika*. A drágaság, monopóliumok, megélhetési kérdések rengeteg tömeget öleli fel a kérdés irodalmi vitája. Világos, hogy a békés irodalomtól eltér a *háborus mezőgazdaság, ipar, közlekedés, vámpolitika, pénzügy* szakirodalma. Az érdeklődők szempontjából ugyan előnyös ez a részletes felosztás, mert könnyű szerrel megtalálja mindazt, amire szüksége van.

Már csak nagyjában fel kell sorolni a következő fejezeteket: Háboru és divat, háboru és világnyelv, háboru és egészségügy, háboru és technika, háboru és művészet, háboru és szépirodalom és ujdonság a „háboruban szereplő vezető egyéniségek“-ről szóló irodalom. Ugy látszik a személyi kultusz annyira elterjedt, hogy külön fejezetbe kellett osztani. Végül külön fejezet szól a haditudományról, haditörténetről szóló könyvekről.

A világháboru harmadik évében már magának a világháborunak is állt bibliografiai összeállítása. E tekintetben a Fővárosi Könyvtár bibliografiája teljes mértékben pótol egy magyar nyelvű bibliografiát, mert aki háborus kérdések tekintetében tájékozódni akar, *jelenleg* csakis a könyvtárban található lehetőleg áttekintő bibliografiát.

Az eddig megjelent bibliografiai sorozatok nagyjában az imént felsorolt felosztásokat tartalmazzák. Ebből láthatjuk, hogy a háborus irodalom sok új irányt mutat, új problémát ölel fel, amelyeket békében alig ismertünk. Természetes, hogy a közel jövő irodalma sokáig a mostani háboru hatása alatt fog állani.

Az író szempontjából fontos még az ilyen felületes felosztás is, hiszen a háborus irodalom, mint látszik, alaposan decentralizálódott. Valóban olyan épületre lenne szükség, mint a berlini új kir. könyvtár, ha az egész világ háborus könyvtermelését akarnók összegyűjteni. Ha majd egykor ismét a béke napja fog feltűnni, talán ilyenben is lesz része az új magyar generációnak, hogy elődjének borzalmas korszakát a kortársak tollából megismerje.

Lehrer Andor.